

Foto: Studio S Entertainment

Flykten från DDR

Flykten från DDR är baserad på en sann historia som utspelade sig vid den tysk-tyska gränsen under åren 1978-79. Två familjer har av olika skäl bestämt sig för att fly från öst till väst och startar ett äventyrligt projekt för att ta sig över gränsen. En kamp mot tiden och Stasi, den östtyska underrättelsetjänsten, börjar.

Flykten från DDR är ett spänningsladdat drama som lämpar sig utmärkt som film i skolan för ingångar i tysk historia, samhällsproblem under kalla kriget eller de sociala, etiska och politiska frågorna som människor bakom Järnridån fick ställa sig.

EN FILMHANDLEDNING FRÅN SVENSKA FILMINSTITUTET
Rekommenderad för årskurs 8 - gymnasiet

Svenska
Filminstitutet

Om filmhandledningen

Film är ett spännande och mångfacetterat pedagogiskt verktyg. Våra filmhandledningar är gjorda för att ledsaga dig som lärare i att använda filmmediets många möjligheter i undervisningen. Eftersom du bäst känner dina elever bör åldersrekommendationen ses som en fingervisning. Handledningen kan användas som en förberedelse, ett stöd och för att öppna upp för frågeställningar och diskussioner. Välj utifrån dina elevers behov, och den tid ni kan avsätta om ni vill diskutera utifrån tema, i samband med något särskilt skolämne eller djupstudera aspekter som exempelvis filmens form. Förbered er gärna genom att se filmens trailer och genom att läsa någon artikel om dess bakgrund och regissör. Med den här handledningen kan man även använda klipp ifrån filmen för att ha ett tydligare underlag och stöd för minnet. Observera att enbart ett av dessa är försett med svensk text.

Filmen och läroplanen

Flykten från DDR berör en mängd av såväl de relevanta kunskapskraven för enskilda ämnen som mer generella skrivningar rörande exempelvis källkritik.

Filmen är genom sin skildring av ett historiskt relevant skeende även utmärkt underlag för ämnet SO:s målsättning för årskurs 9 att:

”Eleven kan undersöka några utvecklingslinjer inom kulturmöten, migration, politik och levnadsvillkor och beskriver då komplexa samband mellan olika tidsperioder. Eleven anger också någon tänkbar fortsättning på dessa utvecklingslinjer och motiverar sitt resonemang med välutvecklade och väl underbyggda hänvisningar till det förflutna och nuet”.

Genom att formulera sig kring filmens visuella beståndsdelar kan eleven också närma sig kunskapskraven för bildämnet: ”Eleven kan tolka såväl samtida som historiska bilder och visuell kultur och för då välutvecklade och väl underbyggda resonemang med kopplingar till egna erfarenheter, andra verk och företeelser i omvärlden. Dessutom beskriver eleven bildernas och verkens uttryck, innehåll och funktion på ett välutvecklat sätt med god användning av ämnesspecifika begrepp”.

Även svenskämnets formuleringar kring att kunna: ”söka, välja ut och sammanställa information från ett varierat urval av källor och för då välutvecklade och väl underbyggda resonemang om informationens och källornas trovärdighet och relevans” går att applicera på filmen.

Särskilt för denna film är tyskämnet relevant och som kunskapskrav för årskurs 9 anges här att: ”Eleven kan förstå det mest väsentliga av innehållet i tydligt talat, enkelt språk i lugnt tempo samt i enkla texter om vardagliga och välbekanta ämnen.

Eleven visar sin förståelse genom att i enkel form redogöra för och kommentera innehållet samt genom att med godtagbart resultat agera utifrån budskap och instruktioner i innehållet. Eleven kan välja bland texter och talat språk av enkel karaktär och från olika medier samt med viss relevans använda det valda materialet i sin egen produktion och interaktion”.

Enligt läroplanen (Lgr 11) för ämnet NO medför de relevanta kunskapskrav i årskurs 9 bland annat att: ”Eleven kan föra välutvecklade och väl underbyggda resonemang där företeelser i vardagslivet och samhället kopplas ihop med krafter, rörelser, hävarmar, ljus, ljud och elektricitet och visar då på komplexa fysikaliska samband”. Detta kunskapskrav kan bland annat uppnås genom att se närmare på hur familjerna i filmen bygger den luftballong de flyr i.

I slutet av handledningen följer frågor specifikt knutna till läroplanens relevanta kunskapskrav för dessa ämnen.

Före filmen

Eftersom *Flykten från DDR* skildrar en väldigt speciell tid i Tysklands historia kan det vara fördelaktigt att ha en kort genomgång av olika tidstypiska företeelser och historisk bakgrund innan filmen.

- Vad var DDR för någonting?
- Varför fanns det två tyska stater efter andra världskriget?
- Varför var gränsen så hårt bevakad?

Vissa begrepp som nämns i filmen försvann från tyskt vardagsliv i samband med DDR:s sammanbrott hösten 1989, alltså ungefär tio år efter familjerna Wetzel och Strelzyks flykt.

Viktiga begrepp

DDR - Deutsche Demokratische Republik

Berliner Mauer - Berlinmuren

Stasi - Staatssicherheit (underrättelsetjänsten i DDR)

Jugendweihe - Socialistisk motsvarighet till konfirmation

Sozialistischer Treueschwur - En ed som ungdomar svor på DDRs författning

Genosse - Kamrat, tilltal inom kommunistiska DDR

Spitzel - Informant, inofficiell informationskälla

Eiserner Vorhang - Järnridån, gränsen mellan de kommunistiska staterna i Östeuropa och de marknadsliberala demokratierna i Västeuropa

Foto: Studio S Entertainment

Foto: Studio S Entertainment

Historisk bakgrund

År 1914 är det krig i Europa. Första världskriget, som varar till 1918, är inte bara dödligare och större än alla tidigare europeiska krig, utan det medför även stora förändringar i Europas politiska landskap. I Versaillesfreden 1919 bestäms det att Tyskland bär huvudansvaret för kriget. Tyskland tvingas betala stora summor i skadestånd. Detta leder till att den demokratiska staten som etableras efter kriget befinner sig i stor ekonomisk osäkerhet. Den tyska ekonomin drabbas dessutom hårt av en global finanskris år 1929. Missnöjet växer i landet och partier som är mot demokratin får allt fler väljare. 1933 tar nationalsocialisterna under Hitler över makten i Tyskland. Tyskland blir till en diktatur. Demokratiska processer och friheter avskaffas. Man får inte längre säga vad man vill. 1939 bryter ett nytt världskrig ut. Återigen är det Tyskland som är angripande stat. Mellan 40 och 80 miljoner människor uppskattas ha dött i andra världskriget. Tyskland gör sig också skyldiga till det värsta brott mot mänskligheten som någonsin begåtts, Förintelsen, det vill säga folkmordet på judar, homosexuella, romer, funktionsnedsatta och för regimen obekväma.

När Tyskland slutligen den 8 maj 1945 skriver under kapitulationen, bestämmer segrarmakterna, däribland USA, Storbritannien, Sovjetunionen och Frankrike, att dela upp Tyskland i fyra zoner. På detta sätt hoppas man kunna förhindra att Tyskland börjar ett nytt krig. Men rätt så snart försämrar sig det diplomatiska läget mellan västmakterna (det vill säga USA, Frankrike och Storbritannien) och Sovjetunionen. 1949 grundas två nya stater ur ockupationszonerna: i väst och i västra Berlin den så kallade Bundesrepublik Deutschland (BRD), i öst och

i östra Berlin den så kallade Deutsche Demokratische Republik (DDR).

Statsskicket i Bundesrepublik är demokratiskt. Bundesrepublik är det Tyskland som vi känner till idag. Men i det andra Tyskland, DDR, fanns ingen demokrati. DDR var en kommunistisk diktatur. Yttrandefriheten inskränktes. Många medborgare arbetade för en myndighet som kallades "Stasi", "ministeriet för statssäkerhet". Denna myndighet övervakade alla som bodde i DDR. De såg till att ingen gjorde någonting som inte överensstämde med den ideologi som staten förespråkade.

På grund av att så många östtyskar flydde till Västtyskland (BRD), byggde DDR 1961 en mur mellan Väst- och Östtyskland, rakt igenom Berlin. Varje person som försökte fly sköts vid muren eller taggtrådstängslet. Muren blev till en symbol för det splittrade Tyskland.

1989 revs muren. Ett år senare löstes DDR upp och Tyskland enades. Den dag då det hände, den 3 oktober 1990, blev Tysklands nationaldag.

Handling

Det är september 1979 i Östtyskland. Regeringen hindrar folkmassor från att flytta till det mer välmående och demokratiska Västtyskland. Den som bor i Östtyskland är fång i sitt eget land, som präglas av statlig kontroll, informell övervakning genom medborgare och en allt svagare ekonomisk utveckling. Trots den hårda gränsbevakningen och riskerna bestämmer sig många för att fly. Det är dock inget lätt beslut att ta.

▶ KLIPP 1

Klipp 1
Källa: Studio S Entertainment

Vakterna som bevakar gränserna har order att skjuta vem som helst som försöker att ta sig över, oavsett hur ung eller gammal personen är. Två familjer; Strelzyk och Wetzel, tror sig ha kommit på lösningen. De bygger en ballong som ska ta dem över gränsen. Men första försöket misslyckas och Stasi är på jakt efter dem. En kapploppning med tiden börjar medan familjerna förbereder en ny ballong och kämpar med rädsla, skuld känslor och oro. För att undvika uppmärksamhet måste de skaffa materialet till flykten i små mängder på olika ställen och arbeta i hemlighet. Barnen måste kunna hålla tyst om deras förberedelser och samtidigt måste de acceptera idén att lämna sitt hem och sin omgivning för alltid. Blir de tagna väntar hårda fängelsestraff och separation från barnen. Vad är friheten värd?

Samtidigt ställer sig några på kriminalpolisen frågan hur mycket ansträngning det är värt att investera i att jaga två barnfamiljer som vill leva ett liv som DDR inte kan erbjuda. Hur många resurser är det värt att sätta in i kampen för en ideologi?

Filmens form och innehåll

Filmen är baserad på en sann historia. Det påverkar händelseförloppet och dramatiseringen på många sätt.

- Vilka tidstypiska detaljer får oss att känna igen miljön?
- Se efter om ni kan hitta autentiska bilder från DDR på 1970-talet som bekräftar ert intryck.
- Vad känns mest främmande för oss i gestaltningen och varför?

Titta på [filmklipp 1](#).

- Vad tror ni händer inom den yngste sonen i familjen Strelzyk under de minuter han har på sig att förstå vad hans föräldrar och äldre bror har planerat?
- I ett senare skede talar familjen vid middagsbordet om vad "sanning" och "lögn" är och hur DDR som stat förhåller sig till det. Hur resonerar de?

Titta på [klipp 2](#).

- Hur har regissören visat de olika synsätten och perspektiven i familjen och hos polisen? Hur bygger regissören kontraster mellan familjen och Stasi?
- Vilka filmiska tekniker används för att skapa stämningar? Kan ni ge exempel på hur klipp, fokus och ljud bidrar till att öka spänning eller att förmedla känslor?
- Fundera på hur denna händelse skulle kunna uppfattas i de två delarna av Tyskland. Vad skulle stå i tidningen nästa morgon - i väst respektive öst? Gestalta två förstasidor med stora rubriker som visar de olika synsätten.

Berättelse i bilder

I bakgrunden till den dramatiska handlingen som kretsar kring planerna och utförandet av flykten så finns det sidohandlingar som huvudsakligen berättas i bildsekvenser, utan dialoger och förklaringar utöver kamerans fokus och skådespelarnas ansiktsuttryck.

Se filmens svenska trailer, [klipp 3](#) som ger en inblick i en filmens "tysta" sidohandlingar och som utspelar sig

Klipp 2
Källa: Studio S Entertainment

mellan Frank Strelzyk och hans flickvän Klara. Den äger rum efter att hans pappa har förbjudit honom att umgås med henne på grund av att hennes pappa har en stark position inom underrättelsetjänsten Stasi. Frank kan inte förklara varför han vänder sig ifrån henne, och hon börjar träffa en annan kille. Det inre drama som utspelas i Frank visas endast i ett fåtal bildsekvenser.

- Hur förmedlar regissören hans känslor genom kameran fokus och snitt?
- På vilket sätt är dessa sekvenser relevanta för handlingen i sin helhet? Vilken betydelse har hans kärlekshistoria för familjens säkerhet? Skriv upp olika ögonblick då Frank tar risker för Klaras skull.

En annan sekvens som bygger upp spänning i betraktaren är situationen på Peter Wetzels dagis, där hans fröken får ta del av farlig information om ballongprojektet och senare förhörs av polisen. Även den får man en snabb bild av i filmens trailer.

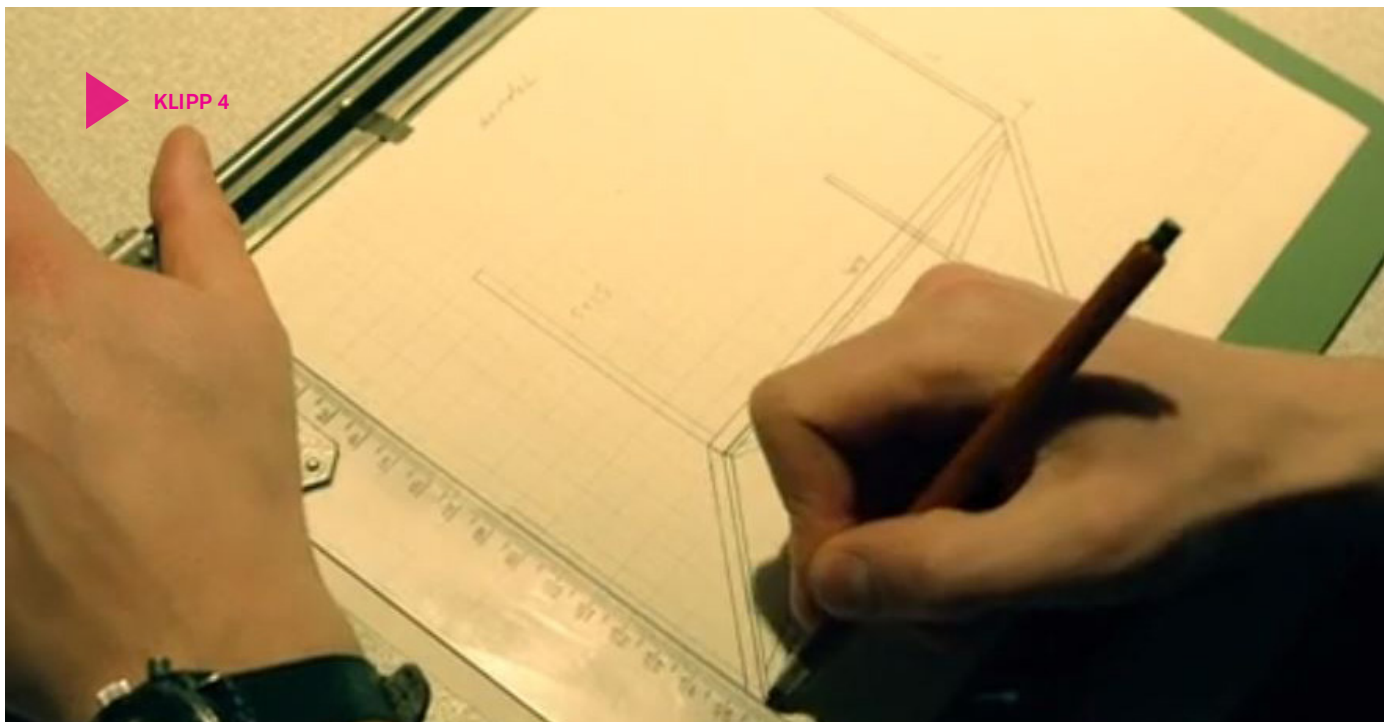
- Vad kommer hon att göra?
- Vad visar denna sekvens om hur en diktatur hanterar människors integritet?
- Hur tror ni att barnskötaren känner sig?
- Finns det andra medverkande i filmen som fattar andra beslut?
- Varför är det ett sådant dilemma?

Titta på sekvensen från förskolan i filmens trailer och reflektera över hur regissören använder sig av filmiska tekniker för att bygga upp spänning i samband med att barnskötaren får tillgång till farlig information och hur hon sedan hanterar den.

- Spalta upp i en plus och en minus-lista de tankar som får olika personer att fatta personliga beslut om att bli eller inte bli angivare.
- Går det att förstå båda tankegångarna?

Klipp 3
Källa: Studio S Entertainment

Klipp 4
Källa: Studio S Entertainment

- Vilka hotbilder nämns i filmen för dem som inte samarbetar med regimen?
- Hur presenteras de personer som representerar regimen och dess makt?
- Vilka mänskliga rättigheter saknades enligt filmen huvudsakligen i DDR?

SO/NO: Teknik, naturvetenskap, ekonomi och politik: flykten från olika perspektiv

Titta på [klipp 4](#).

Det krävdes en hel del kunskap framför allt i fysik för att kunna genomföra flykten.

- Vilken kunskap och vilka färdigheter behöver familjerna för att bygga ballongen? Hur skaffade de sig den tekniska och naturvetenskapliga kunskapen?
- Vilken typ av beräkningar visas i filmen?
- Skulle det gå att rekonstruera vissa beräkningar, till exempel vad gäller vindförhållanden, storleken på ballongen för att bära åtta personer, eller liknande problem i NO? Ta hjälp av en lärare.
- Hur kan de skaffa material?
- Vilka faror utsätter de sig för under förberedelserna? Hur dolde de sina aktiviteter?

- Har filmen lyckats förmedla den komplicerade realiteten bakom järnridån?

Geografi och ekonomi

- Informera er om det delade Tyskland. Hur såg kartan ut?
- Berlin låg i Östtyskland, men en del av staden tillhörde Västtyskland. Kolla upp fakta om hur vardagen fungerade för dem som bodde där under kalla kriget.
- Vilka ekonomiska svårigheter ger filmen inblick i?

Politik

- Hur presenterar filmen den politiska situationen?
- Hur påverkade det politiska systemet den privata människan? Kan ni hitta förklaringar till att många tog stora risker för att lämna landet, även om de hade en fungerande vardag?

Historia

- Hur utvecklades DDR över ett historiskt perspektiv?
- Tror ni att Wetzels och Strelzyks skulle ha vågat ta risken att fly om de vetat att DDR skulle bryta ihop tio år senare?

Klipp 5
Källa: Studio S Entertainment

Svenska/Bild: Att berätta en historia

Titta på [klipp 5](#).

- Vilka knep måste man använda för att förvandla ett historiskt förlopp till en spännande film?
- Vilka filmiska berättargrepp hjälper till att förmedla budskapet?
- Är det enklare eller svårare att göra en film av en sann händelse eller av en rent fiktiv berättelse? Varför?

Tyska: Landeskunde

- Diskutera på vilkasätt kan det vara viktigt att förstå tysk historia för att kunna sätta sig in i dagens tyska samhälle.
- Tror ni att en film baserad på verkliga händelser hjälper att stärka kunskapen om tysk mentalitet? Varför eller varför inte?
- Hur mycket förstår ni av originalspråket?
- Vad är viktigt att tänka på för att stärka hörförståelsen?

Källkritik: På låtsas och på riktigt

Källkritik är en vital del av undervisningen i alla ämnen.

- Hur har regissören hanterat de historiska händelserna?

- På vilket sätt har han hållit sig till fakta eller tagit sig friheter med temat för att skapa filmiska spänningsmoment?
- Hur kan vi ta reda på det?
- Vilka källor kan vi verifiera?
- Hur viktig är historisk rekvisita för en trovärdig illusion?
- Finns det intervjuer och vittnesbörd från de deltagande familjerna?
- Passar dessa ihop med filmens interpretation?
- Diskutera hur mycket konstnärlig frihet en regissör får ta sig med ett historiskt ämne.

Foto: Studio S Entertainment

TIPS PÅ FÖRDJUPNING

Se

Den tysta revolutionen (Das Schweigende Klassenzimmer, regi:)

[Läs filmhandledningen här](#)

Good Bye, Lenin! (regi: Wolfgang Becker, 2003)

[Läs filmhandledningen här](#)

De andras liv (Das Leben der Anderen, regi: Florian Henckel von Donnersmarck, 2006)

[Läs filmhandledningen här](#)

Der Tunnel (regi: Roland Suso Richter, 2001)

Jenseits der Mauer (regi: Friedemann Fromm, 2009)

[Familjefäder planerade vansinnig ballongflykt från DDR](#)

För er som tycker att historien kring familjerna Strelzyk och Wetzel är spännande så finns det en svensk artikel som beskriver den historiska bakgrunden i detalj och med originalbilder.

[Michael „Bully“ Herbig bringt Ballon-Flucht aus der DDR ins Kino](#)

En intervju med regissör och skådespelare avslöjar skådespelarnas egen relation till den tysk-tyska delningen. Innehåller också ett filmklipp om deras personliga känslor när de skulle låta historien återuppträffa genom filmen.

[Stasi-Drama um Ballon-Flucht aus der DDR - neuer Film von Michael Bully Herbig bald im Kino](#)

Artikel för er som är intresserade av att ta reda på vad som hände med familjerna efter flykten, och hur DDRs statsmakt fortsatte att ha inflytande över deras liv. (på tyska)

PRODUKTIONSINFO

Tyskland 2018

Originaltitel: Ballon

Regi: Michael "Bully" Herbig

Producent: Michael "Bully" Herbig

Manus: Kit Hopkins, Tilo Röscheisen, Michael "Bully" Herbig

Skådespelare: Friedrich Mücke, Karoline Schuch, David Kross, Alicia von Rittberg, Thomas Kretschmann, Jonas Holdenrieder, Ronald Kukulies, Emily Kusche, med flera.

Musik: Ralf Wengenmayr, Marvin Miller

Kamera: Torsten Breuer

Klippning: Alexander Dittner

Tekniska uppgifter

Originallängd i minuter: 125 min

Åldersgräns: Från 12 år

Sverigepremiär: 16 august 2019

Redaktion:

Text: Lisa Ley

Redaktör: Anna Håkansson

Svenska Filminstitutet, februari 2020

KONTAKT

filmiskolan@filminstitutet.se

<http://www.filminstitutet.se/filmpedagogik>

Observera

Filminstitutet kan inte garantera att filmen finns i distribution sedan den har slutat visas på ordinarie biografrepertoar.

Här kan ni lära er mer om hur en hittar och bokar film för visningar i lärande sammanhang.

<https://www.filminstitutet.se/skolbio>